

Людина під час війни. Голокост. Праведники народів світу. Капітуляція Німеччини та її союзників. Нюрнберзький і Токійський процеси.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Що потрібно зрозуміти на уроці

Головна думка. Війна була не лише зіткненням армій. Нацистський окупаційний «новий порядок» означав масовий терор, расову дискримінацію, геноцид, примусову працю та знищення мільйонів цивільних. Водночас люди чинили опір і рятували переслідуваних, нерідко ризикуючи власним життям.

- пояснювати сутність нацистського «нового порядку»;
- характеризувати план «Ост» і систему концтаборів;
- визначати етапи та механізми Голокосту;
- пояснювати поняття «Праведники народів світу»;
- розрізняти рух Опору і колабораціонізм.

1. Нацистський «новий порядок»

Окупаційна політика нацистів ґрунтувалася на расистському поділі людей на «повноцінні» та «неповноцінні» народи. Слов'ян передбачалося поневолити, депортувати, частково знищити або асимілювати. На окупованих територіях застосовували масові розстріли, заручництво, каральні акції, примусову працю та грабунок ресурсів.

«Новий порядок» Нацистський окупаційний режим, заснований на терорі, расовій ієрархії та експлуатації.

План «Ост» Комплекс нацистських планів колонізації Центральної та Східної Європи, депортації та онімечення частини населення.

Айнзацгрупи Спеціальні підрозділи СС для масового знищення євреїв, ромів, комуністів та інших груп на окупованих територіях.

2. Концентраційні табори і примусова праця

На окупованих територіях і в самому Райху діяла розгалужена система концентраційних таборів та таборів смерті. В'язнів використовували на каторжних роботах, морили голодом, кували, проводили злочинні «медичні» експерименти. Мільйони людей були насильно вивезені на роботи до Німеччини як оstarбайтери.

Тип переслідування	Прояви
Примусова праця	Вивезення цивільного населення до Райху, використання праці в промисловості та сільському господарстві.
Концентраційні табори	Ізоляція, каторжна праця, голод, насильство і масова смертність.
Табори смерті	Спеціально створені центри масового знищення: Аушвіц-Біркенау, Треблінка, Собібор, Белжець, Хелмно та ін.
Каральні акції	Розстріли заручників, знищення населених пунктів, масові страти цивільних.

3. Голокост: від дискримінації до масового знищення

Етап	Зміст
1933–1939	Державна антисемітська політика в Німеччині, усунення євреїв із суспільного життя, Нюрнберзькі закони, «Кришталева ніч».
1939–1941	Після окупації Польщі — примусове маркування, гетто, примусова праця, депортації.
Від 22.06.1941	Масові розстріли на окупованих територіях СРСР; перехід до політики тотального винищення.
Від 1942	Систематичне «остаточне вирішення єврейського питання» через депортації та табори смерті.

Голокост — організоване нацистами та їхніми поплічниками знищення близько шести мільйонів євреїв Європи.

4. Гетто, Бабин Яр і табори смерті

Євреїв примусово ізолювали в гетто, де панували перенаселення, голод і хвороби. На окупованих територіях масові розстріли здійснювали айнзацгрупи. Бабин Яр у Києві став одним із символів масових нацистських злочинів. Табори смерті на окупованій території Польщі перетворили масове вбивство на організований механізм знищення.

5. Опір і порятунок

Євреї чинили як духовний, так і збройний опір. Символом став виступ у Варшавському гетто 1943 р. У різних країнах неєвреї рятували переслідуваних. Таких людей держава Ізраїль ушановує званням **Праведників народів світу**.

Людина / спільнота	Приклад допомоги
Рауль Валленберг	Рятував угорських євреїв, використовуючи дипломатичний захист.
Януш Корчак	Не покинув дітей-сиріт і загинув разом із ними.
Митрополит Андрей Шептицький	Організовував рятування євреїв у греко-католицьких монастирях Західної України.
Оскар Шиндлер	Врятував майже 1200 євреїв, використовуючи своє підприємство.
Населення Данії	Допомогло переправити більшість данських євреїв до нейтральної Швеції.

6. Рух Опору і колабораціонізм

Рух Опору охопив багато окупованих країн. У Франції його символом став Шарль де Голль, у Югославії — партизани Йосипа Броз Тіто, у Польщі діяла Армія Крайова. Водночас частина людей і політичних сил співпрацювали з окупантами. Підручник виділяє військовий, адміністративний, побутовий, культурний та економічний колабораціонізм.

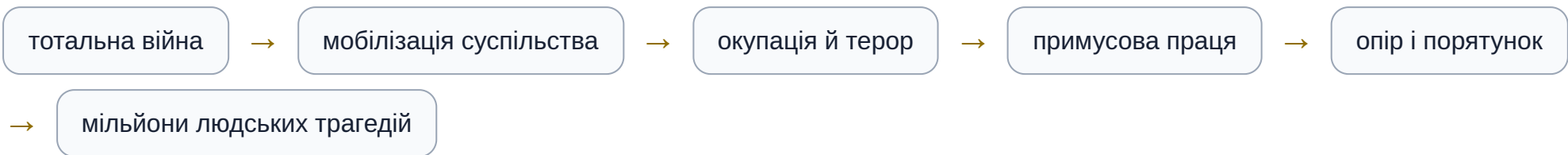
Рух Опору Визвольна боротьба проти окупації і фашистських режимів за національну незалежність.

Колабораціонізм Співпраця з окупаційною владою або збройними силами агресора.

Праведник народів світу Почесне звання для неєвреїв, які рятували євреїв під час Голокосту, ризикуючи власним життям.

7. Людина під час війни

Мільйони чоловіків були мобілізовані, тому жінки масово працювали на підприємствах, у транспорті, медицині й сільському господарстві; вони служили у військах і брали участь у партизанському русі. Цивільні переживали окупацію, бомбардування, голод, депортації, втрату домівок і родин.

8. Опорні дати

1935

Нюрнберзькі закони.

9–10.11.1938

«Кришталева ніч».

22.06.1941

Початок масових убивств євреїв на окупованих радянських територіях.

20.01.1942

Ванзейська конференція щодо «остаточного вирішення».

19.04–16.05.1943

Повстання у Варшавському гетто.

Підсумок уроку

Нацистський режим перетворив расистську ідеологію на державну практику масового знищення. Голокост, геноцид ромів, система таборів, депортації та примусова праця є злочинами проти людяності. Поряд із терором існували опір, солідарність і свідомий вибір людей рятувати інших.

Що потрібно зрозуміти на уроці

Головна думка. У 1945 р. союзники завершили розгром держав Осі. Капітуляція Німеччини припинила війну в Європі, а капітуляція Японії — Другу світову війну в цілому. Після війни міжнародні трибунали вперше покарали керівників держав за злочини проти миру, воєнні злочини та злочини проти людства.

- описувати Берлінську операцію;
- розрізняти капітуляцію Німеччини 7 і 8 травня 1945 р.;
- характеризувати завершення війни проти Японії;
- пояснювати значення Нюрнберзького й Токійського процесів;
- називати головні наслідки війни.

1. Берлінська операція і зустріч на Ельбі

16 квітня 1945 р. почалася Берлінська операція. У наступі брали участь війська 1-го Білоруського, 2-го Білоруського та 1-го Українського фронтів. 25 квітня радянські й американські війська зустрілися на Ельбі в районі Торгау. 30 квітня Гітлер покінчив життя самогубством, 2 травня завершилися бої за Берлін.

16.04.1945

Початок Берлінської операції.

25.04.1945

Зустріч радянських і американських військ на Ельбі.

30.04.1945

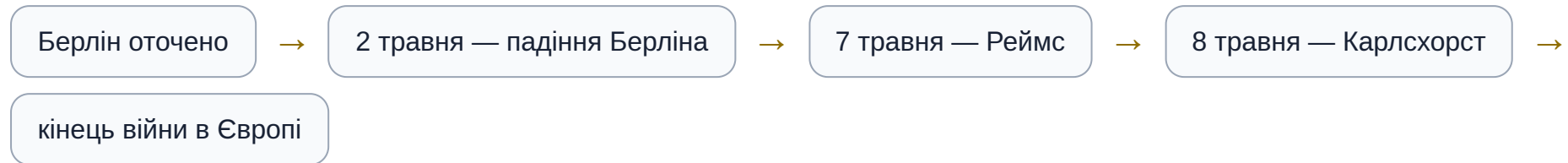
Самогубство А. Гітлера.

02.05.1945

Завершення битви за Берлін.

2. Капітуляція Німеччини

7 травня 1945 р. у Реймсі генерал А. Йодль підписав умови капітуляції. Радянське керівництво наполягло на повторному підписанні акта в Берліні за участю представників усіх головних союзників. Опівночі 8 травня в Карлсхорсті представники німецького командування на чолі з В. Кейтелем підписали Акт про беззаперечну капітуляцію.

3. Потсдамська конференція

17 липня — 2 серпня 1945 р. керівники СРСР, США і Великої Британії визначали принципи післявоєнної політики щодо Німеччини та Європи. Центральною стала програма «трьох Д».

Принцип	Зміст
Денацифікація	Ліквідація нацистської партії та організацій, скасування нацистських законів, покарання злочинців.
Демілітаризація	Роззброєння Німеччини та ліквідація її військового потенціалу.
Демократизація	Перебудова політичного життя на демократичній основі.

4. Розгром Японії

6 серпня 1945 р. США застосували атомну бомбу проти Хіросіми, 9 серпня — проти Нагасакі. 8–9 серпня СРСР вступив у війну проти Японії та розгромив Квантунську армію в Маньчжурії. 2 вересня 1945 р. на борту американського лінкора «Міссурі» було підписано Акт про капітуляцію Японії. Від радянської сторони його підписав генерал-лейтенант Кузьма Дерев'янка.

5. Нюрнберзький і Токійський процеси

Процес	Час	Значення
Нюрнберзький	20.11.1945 — 1.10.1946	Суд над головними нацистськими військовими злочинцями; засуджено злочини проти миру, військові злочини і злочини проти людства.
Токійський	3.05.1946 — 12.11.1948	Міжнародний суд над головними японськими військовими злочинцями.

Історичне значення: агресія та державна політика масових злочинів були закріплені в міжнародному праві як підстава для персональної кримінальної відповідальності.

6. Підсумки війни

Друга світова війна стала найбільш масштабною й руйнівною війною в історії. Держави Осі були розгромлені, нацизм і фашизм як політичні режими в Німеччині та Італії зазнали краху. США і СРСР стали наддержавами, позиції Великої Британії та Франції послабилися, почав формуватися новий дво полюсний світ. Водночас війна прискорила деколонізацію і створення нової системи міжнародної безпеки.

Беззаперечна капітуляція Припинення опору без висування умов перемоги.

Злочини проти миру Планування, підготовка та ведення агресивної війни.

Воєнні злочини Серйозні порушення законів і звичаїв війни.

Злочини проти людства Масові переслідування, вбивства, депортації та інші системні злочини проти цивільного населення.

7. Опорні дати

08.05.1945

Підписання Акта про беззаперечну капітуляцію Німеччини.

17.07–02.08.1945

Потсдамська конференція.

06.08.1945

Атомне бомбардування Хіросіми.

09.08.1945

Атомне бомбардування Нагасакі.

02.09.1945

Капітуляція Японії; завершення Другої світової війни.

20.11.1945–01.10.1946

Нюрнберзький процес.

Підсумок уроку

Капітуляція Німеччини 8 травня 1945 р. завершила війну в Європі, а капітуляція Японії 2 вересня — Другу світову війну. Після перемоги союзники не лише перебудовували повоєнний порядок, а й створили прецедент міжнародної кримінальної відповідальності за агресію та масові злочини.